

Neven Budak - Usprkos nepovoljnih političkih okolnosti, ili baš zbog njih, hrvatska nacionalna integracija je do kraja provedena od 1918. do 1991. uz oblikovanje nacionalnog identiteta

mojzagreb.info News Portal 31.10.2024.

Sugovornik u serijalu Hrvatski nacionalni identitet, popudbina za Europsku uniju je hrvatski povjesničar Neven Budak

Neven Budak (Zagreb, 1957.) je od listopada umirovljeni profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci na kojem je bio zaposlen od 2022. Od 2002. bio je redoviti profesor hrvatske povijesti srednjeg vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Studirao je povijest u Zagrebu (doktorirao 1991.), a usavršavao se u Austriji i kao stipendist fondacija Alexander von Humboldt i Max Planck u Njemačkoj. Objavio je nekoliko knjiga i šezdesetak znanstvenih članaka, od kojih su mnogi objavljeni u Austriji, Njemačkoj, Italiji, Švicarskoj, Rusiji, Mađarskoj, Francuskoj, Australiji, Sloveniji, Srbiji, Belgiji i Grčkoj. U svojim radovima obrađuje razne probleme hrvatske srednjovjekovne i ranonovovjekovne povijesti, a bavi se i problemima nastave povijesti, historijom historiografije i historiografskim mitovima. Počasni je član Međunarodne komisije za povijest gradova, a osim urbanom povijesti, bavi se pitanjima nacionalnog, odnosno etničkog identiteta. Kao rezultat njegova zanimanja za pitanja hrvatskog identiteta nastala je dvosveščana enciklopedija Croatica, koja obrađuje prinos Hrvata svjetskoj baštini, a u čijoj je izradi sudjelovalo šezdesetak stručnjaka raznih profila. Sudjeluje ili je sudjelovao u uredništvu i savjetu nekoliko časopisa u Hrvatskoj, Austriji, Sloveniji, Njemačkoj, Mađarskoj i Rusiji. Osnivač je Povijesnog društva OTIVM, a član je nekoliko udruga. Puno pažnje posvećuje popularizaciji znanosti, pa je autor ili koautor niza emisija za obrazovni program Hrvatske televizije, a bio je i glavni savjetnik za serije Hrvatski kraljevi i Senjski uskoci. Na sveučilištima ili izvan njih držao je predavanja u Velikoj Britaniji, Irskoj, Austriji, Njemačkoj, Italiji, Mađarskoj, Sloveniji, Poljskoj, Kanadi, Australiji, Japanu i Bugarskoj. Osim u tim zemljama, sudjelovao je na znanstvenim i stručnim skupovima i u Švicarskoj, Francuskoj, Rumunjskoj, Norveškoj, Švedskoj, Slovačkoj, Srbiji, Makedoniji, BiH, Grčkoj i Turskoj.

VIJESTI - GRADSKE

PJESMA DANA - Zvonimir Golob

16.11.2024.

Videoigranje s umjetnošću - poziv na interaktivnu izložbu

16.11.2024.

U HNK Split premijera Robi K. / Crvenkapa je mrtva - djetinjim pitanjima protiv dogmatskih odgovora!

16.11.2024.

Časopis Nova Akropola - novi broj

16.11.2024.

Otvoreno je prvo ovogodišnje sezonsko klizalište u Sesvetama

16.11.2024.

Glas Koncila - u novom broju Glasa Koncila od 16. studenog čitajte...

16.11.2024.

56. Zlatna pirueta u Zagrebu od 05. do 07. prosinca 2024. godine

15.11.2024.

Umro je istaknuti hrvatski i američki onkolog i znanstvenik prof. dr. sc. Luka Milas

15.11.2024.

"Sokol ga nije volio" dramski tekst Fabijana Šovagovića ponovo u Zagrebu

15.11.2024.

Zagrebačka županija uključila se u humanitarni projekt „Dobri ljudi djeći Hrvatske“

15.11.2024.

VIJESTI - HRVATSKA

Zimska služba Zagrebačke županije spremna za nadolazeću zimu

16.11.2024.

Razgovor s Gabrielom Bošnjak, poduzetnicom i politički angažiranom mladom osobom

09.11.2024.

Za Martinje zagrebačka policija isključila 132 vozača

09.11.2024.

U Hrvatskoj ostvareno 616 tisuća dolazaka više nego lani

02.11.2024.

U Zagreb stigla ljupka mlada deva

U razdoblju 2000.-2004. bio je dekan Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Od 2003. do 2007. bio je predsjednik ravnateljstva Hrvatskog povijesnog muzeja. Od 1999. do 2012. bio je predsjednik Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti. Od 2009. do 2013. bio je član Nacionalnog odbora za visoko obrazovanje. Od 1999. član je odbora za udžbenike inicijative Southeast European Joint History Project sa sjedištem u Grčkoj i Nizozemskoj (Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe). Bio je član je ravnateljstva Hrvatskog leksikografskog zavoda.

Od 2012. do 2016. bio je posebni savjetnik za znanost Predsjednika Vlade Republike Hrvatske. Godine 2012. imenovan je predsjednikom Nacionalnog operativnog tijela za izradu Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije te članom Nacionalnog koordinacijskog tijela s istom zadaćom. Od 2014. do 2017. bio je predsjednik Posebnog stručnog povjerenstva za provedbu Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije. Počasni je član Hrvatskog antropološkog društva.

Nastojeći popularizirati povijesnu znanost i njezine novije rezultate, objavljivao je razne tekstove i intervjue u novinama te pisao scenarije i sudjelovao u pripremi niza televizijskih i radijskih emisija. Piše kolumnu u Večernjem listu, a tamo prije nekoliko godina objavljene članke sakupio u knjizi *Što nam se događa?* (Zagreb: Srednja Europa 2006).

Dobitnik je Nagrade Grada Zagreba, Velikog počasnog križa zemlje Gradišće te medalje i povelje Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Kako biste definirali hrvatski nacionalni identitet? Koji su njegovi ključni elementi?

Ne postoji nešto što bismo mogli definirati kao hrvatski nacionalni identitet. Naravno, taj se izraz često koristi u svakodnevnom govoru, ali ne postoji suglasje oko toga što čini taj identitet. Mogli bismo reći da je prihvaćanje zajedničke povijesti sastavni dio nacionalnog identiteta, ali ni oko interpretacije povijesti ne postoji suglasje, a povijest Hrvata izvan Hrvatske nije jednaka povijesti Hrvata u Hrvatskoj. Standardni hrvatski jezik je važan dio nacionalnog identiteta, ali njime ne govore svi Hrvati izvan Hrvatske. Sportski uspjesi su dobra stvar, ali njihov je učinak kratkotrajan. Jedino što nas povezuje je osjećaj pripadnosti naciji, ali o tome što čini tu naciju nacijom postoje različita mišljenja. Zapravo, svatko od nas ima svoj hrvatski identitet. I oni koji po svojem etničkom podrijetlu nisu Hrvati, ali se takvima smatraju, mogu imati hrvatski identitet. Riječ je, dakle, o vrlo fluidnom osjećaju koji se mijenja s obzirom na trenutne okolnosti: jača u srazu s nekim drugim identitetom, pogotovo kada se osjeća ugroženim, a slabi i diversificira se kada nema prijetnje izvana. Ta prijetnja ne mora biti rat ili politički pritisak, vidjeli smo na primjeru sporta, pogotovo nogometa, kako „sukob“ s nekom drugom nacionalnom reprezentacijom jača osjećaj nacionalnog jedinstva, odnosno identiteta koji nitko u tom času ozbiljno ne propituje.

Kako se razvijao hrvatski nacionalni identitet kroz povijest? Koje su bile ključne prekretnice?

Za obrazlaganje razvitka hrvatskog identiteta tijekom povijesti trebali bismo puno više prostora no što nam ovaj razgovor omogućuje. Prekretnice su svakako bile migracije i stvaranje političkih cjelina, odnosno promjena vlasti. Važnu su ulogu imala i kulturna preuzimanja, kao i vjerske promjene kao dio kulture.

Koliko su važni jezik i kultura za hrvatski nacionalni identitet?

Jezik i kultura su bitni sastavni dijelovi hrvatskog identiteta, ali ni s njima nije sve baš jednostavno. Već sam spomenuo Hrvate izvan Hrvatske, pogotovo one u Amerikama, Australiji ili Novom Zelandu, koji pripadaju drugoj ili trećoj generaciji iseljenika i koji ne govore hrvatski, ali ih to ne sprječava da se smatraju (i) Hrvatima. Oni su dobar primjer toga kako su mogući dvostruki, pa i višestruki nacionalni identiteti nekog pojedinca koji preko svojih predaka, mjesta rođenja ili boravka usvaja više identiteta i koristi ih ovisno o trenutnoj potrebi. Hrvatski standardni jezik je nužno vezivno tkivo nacije, jer kada bismo svi govorili svojim dijalektima, kako je bilo razmjerno nedavno, prije no što je većina stanovništva bila obuhvaćena obveznim osnovnoškolskim obrazovanjem, slabo bismo se razumjeli, u nekim slučajevima nikako. Zamislite razgovor nekog Bednjanca i nekog Hvaranina, kako bi oni uopće mogli razgovarati? Bez standardnog jezika, dakle, nema nacije, pa bi bili stvoreni uvjeti za mnogostrukost hrvatskih identiteta koji, doduše, postoje i danas, ali bi u tom slučaju bili vezani uz regionalnu ili lokalnu sredinu. Takva je situacija postojala u 16. ili 17. st., čak i u 18., kada su kajkavci sebe smatrali Horvatima, a dalmatinske Hrvate Dalmatincima ili Slovincima. Naravno, toj podjeli nisu kumovale samo jezične razlike, nego i povijesne i političke.

Što se kulture tiče, i ona je ključni element identiteta. Pojam „tisućljetne hrvatske kulture“ usko je vezan uz nacionalni identitet. Problem je u tome što nije sasvim jasno što spada u tu tisućljetnu hrvatsku kulturu. „Tisućljetna“ podrazumijeva sve ono što je nastalo otkako je hrvatske srednjovjekovne države. No je li pulska Arena dio naše kulture? Ili Vučedol? Možda još zanimljivije pitanje: je li baština Srpske pravoslavne crkve u Hrvatskoj dio naše kulture? Naime, velik broj pravoslavnih crkava gradili su hrvatski arhitekti. Nisam siguran da bi oko ovog posljednjeg u Hrvatskoj vladao konsenzus, a neki bi dvojili i oko Arene, Dioklecijanove palače ili Vučedola. Dakle, što je zapravo hrvatska kultura, ili hrvatska baština? I u kakvoj je vezi s onime što bi netko smatrao hrvatskim identitetom? Na neka pitanja nema odgovora, ili barem nema odgovora oko kojeg bismo se suglasili.

Kakva je uloga religije, posebno katoličanstva, u hrvatskom nacionalnom identitetu?

Katoličanstvo je odigralo važnu ulogu u oblikovanju hrvatskog identiteta, odnosno hrvatske nacije. Pošto barem do sredine 19. st. jezik nije mogao biti određujući činitelj, jer su Hrvati i Srbi na velikom području „ilirskog jezika“ (kako se nekad nazivao) govorili istim ili vrlo sličnim dijalektima, podjela na te dvije nacije zasnivala se na pripadnosti katoličkoj, odnosno pravoslavnoj vjeri (ili bolje, inačicama iste kršćanske vjere). Postojale su, dakako, iznimke, poput pravoslavnih Hrvata na području Vojne krajine ili katoličkih Srba u Dubrovniku, ali se radilo o malom broju ljudi u odnosu na ukupnu populaciju. Tko zna kako bi izgledala hrvatska nacija da se nacionalna integracija nije temeljila na katoličanstvu? U 19. st. bilo je prekasno, jer su identiteti već bili prilično čvrsto oblikovani, ali se još stoljeće ranije moglo poraditi na ujedinjavanju katolika i pravoslavnih na hrvatskom prostoru. Da je to učinjeno, izbjegla bi se grozna krvoprolića u 20. st.

Osim toga, pripadnost Katoličkoj crkvi nije presudni faktor u prihvaćanju hrvatskog identiteta, jer se Hrvatima smatraju i oni koji su pripadnici drugih kršćanskih nominacija ili čak i drugih konfesija, o ateistima da ne govorimo. Ipak, katoličanstvo ostaje važan element identiteta za većinu Hrvata.

Kako su različite regije Hrvatske doprinijele oblikovanju nacionalnog identiteta?

To je vrlo zanimljivo pitanje i možda bi iziskivalo dodatna istraživanja. Prihvaćanje hrvatskog imena nije išlo pravocrtno i neprekinuto od vremena njegove prve pojave u 9. st. do danas. Značenje pojma „Hrvati“ mijenjao se tijekom stoljeća, u socijalnom smislu i s obzirom na prostornu uporabu. Tim je imenom isprva bila obilježena skupina ratnika koji su u 9. st. ovladali područjem nekadašnje antičke Dalmacije, a koje se uskoro nazvalo Hrvatska (prvi put spomenuta sredinom 10. st.). Čini se da se s vremenom to ime koristilo za obilježavanje svih slobodnih ljudi u Hrvatskoj, dakle svih plemića koji su raspolagali vlastitim zemljišnim posjedom. Tako se u 14. st. javlja ustanova plemića dvanaestoro hrvatskih plemena. Svi oni koji su bili neslobodni nisu se smatrali Hrvatima, kao ni stanovnici dalmatinskih gradova, koji su imali svoj romanski, dalmatinski i lokalni gradski identitet. Treba znati da se nazivi koje danas smatramo etničkim (Hrvati, Slaveni, Romani...) nisu koristili u današnjem smislu, nego kao oznaka pripadnosti nekoj vlasti ili nekom socio-kulturnom sloju. Uporaba hrvatskog imena bila je ograničena na područje Hrvatskoga Kraljevstva, a čini se da se u kasnom srednjem vijeku javlja i u Istri (ako ne i ranije, u njezinu najistočnijem dijelu). Područje sjeverno od Kapele pa sve do Drave, ali samo do Požeškoga gorja, nazivalo se Slavonija i u njemu nitko nije koristio hrvatsko ime sve do 16. st. Tada bjegunci iz Hrvatske, koji su bježali pred Osmanlijama, dolaze na to područje kajkavskoga govora i donose sa sobom svoje ime. Postupno stanovnici srednjovjekovne Slavonije (oni su sebe nazivali kajkavskim imenom Slovenci) preuzimaju taj hrvatski identitet i počinju se nazivati Horvatima. Na područje današnje Slavonije hrvatsko se ime širi tek nakon protjerivanja Osmanlija, a i onda vrlo sporo i uspijeva prevladati tek u 19. st. Ovo je dosta pojednostavljen prikaz, jer bi potpuni zahtijevao puno više prostora.

Kakav je utjecaj imala Austro-Ugarska na razvoj hrvatskog identiteta?

Utjecaj Austrijske Monarhije, a od 1867. i Austro-Ugarske, nije bio povoljan za razvitak hrvatskog identiteta, ponajprije zato jer su hrvatske zemlje bile podijeljene između ugarskog i austrijskog dijela monarhije, a k tome je tu bila i Vojna krajina kao zaseban entitet. U Banskoj Hrvatskoj okolnosti su bile povoljnije, usprkos pokušajima mađarizacije i germanizacije, dok su u Dalmaciji veliku prepreku predstavljali ne samo talijanski integrativni procesi, nego i srpski i autonomaški. Moglo bi se reći da je hrvatska nacionalna ideja u Dalmaciji u konačnici pobijedila tek zahvaljujući Stjepanu Radiću, iako su i prije njega njoj u prilog radili ljudi poput Mihovila Pavlinovića i Frana Supila. Ni u Istri situacija nije olakšavala afirmaciju hrvatske nacionalne ideje, iako se su se suprotstavljanja tamo odvijala samo na liniji Hrvati (i Slovenci) – Talijani.

Neven Budak

Kako je razdoblje Jugoslavije utjecalo na hrvatski nacionalni identitet?

Iako se općenito smatra da je Jugoslavija loše utjecala na hrvatski nacionalni identitet, razdoblje od 1918. do 1991., ukupno gledajući, doba je oblikovanja hrvatske nacije kakvu danas znamo, a time i onih osnovnih elemenata hrvatskog identiteta koje sam ranije spominjao. U tih nešto više od sedam desetljeća možemo razlikovati nekoliko faza: od 1918. do stvaranja Banovine Hrvatske 1939., potom od 1939. do raspada Jugoslavije i stvaranja NDH 1941., razdoblje Drugog svjetskog rata, razdoblje od 1945. do 1971./1972. i razdoblje do 1989./1991. Ne mogu ulaziti u pojedinosti, ali u osnovi, u tom cjelokupnom razdoblju hrvatske su zemlje napokon okupljene u cjelinu, u jednoj državi, što je bilo bitno za konačnu nacionalnu integraciju. Standardiziran je i jezik, napravljen je veliki korak u interpretaciji nacionalne povijesti, a stvoreni su ili učvršćeni nacionalni mitovi, poput onoga o Tomislavu kao prvom kralju. Usprkos nepovoljnim političkim okolnostima, ili baš zbog njih, nacionalni je identitet do kraja oblikovan, a nacionalne je integracija do kraja provedena. Da je tome bilo tako, pokazalo se prilikom referenduma o samostalnosti, jer nikada do tada Hrvati nisu nastupili tako jedinstveno, a to jedinstvo je onda omogućilo i pobjedu u Domovinskom ratu.

Koje su promjene u hrvatskom identitetu nastupile nakon osamostaljenja 1991. godine?

Osamostaljenje Hrvatske nije djelovalo tako povoljno na nacionalnu integraciju, a ni na oblikovanje nacionalnog identiteta. Kao prvo, tradicionalni je vanjski neprijatelj, Srbija, izgubio na relevantnosti i nije više bilo potrebe nacionalnog okupljanja da bi se ugrozi pružio otpor. Zato su nogometni „sukobi“ dobili na važnosti. Vidi se to, primjerice, po navijanju: povik „U boj, u boj za narod svoj!“ ne zvuči kao sportsko navijanje, nego kao poziv u rat. Ali okupljanja nogometne reprezentacije su samo povremena, dok ostali sportovi nemaju tu integrativnu snagu. U nedostatku vanjskog neprijatelja, do izražaja su došle unutarnje podjele koje su pokazale da je apsolutna i trajna nacionalna sloga samo pusta neostvariva želja. Politikom dominira isključivost, oživjeli su ustaše i partizani (da ne zaboravimo četnike), bogati izrabljuju siromašne, nacionalisti proglašavaju globaliste ne-Hrvatima itd. Moj hrvatski identitet nije isto što i tvoj, što znači da ti ili nisi uopće Hrvat, ili si loš Hrvat. Dodamo li tome da Hrvati naglo izumiru ili odlaze u tuđinu u kojoj će kad-tad prestati biti Hrvati, reklo bi se da osamostaljenje za nacionalni identitet nije neka sreća.

Kako globalizacija i članstvo u EU utječu na suvremeni hrvatski identitet?

Za onoga tko ima svoj nacionalni identitet, članstvo u EU i globalizacija ne znače odricanje od hrvatstva. To su identiteti različitih razina. Njih se mogu bojati samo oni koji u svoj identitet nisu sigurni. Mi svi imamo čitavu skalu identiteta, od osobnog, obiteljskog, profesionalnog, lokalnog, onog koji donosi socijalno okruženje do nacionalnog i nadnacionalnog. Nijedan od njih ne isključuje ostale.

Koje izazove vidite za očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta u budućnosti?

Kao što sam već rekao, demografska katastrofa kojoj smo izloženi najozbiljnija je opasnost za hrvatski identitet. Neobrazovanost, ili drugačija vrsta obrazovanja današnjih najmlađih generacija druga je opasnost. Ne radi se tu o tome da netko namjerno bira globalistički identitet da bi se odrekao nacionalnog, nego izloženost internetu dovodi do toga da djeca danas skoro bolje govore engleski od hrvatskog i da im usko nacionalni sadržaji ništa ne predstavljaju. Ne vidim kako se protiv toga možemo boriti. Drugo je pitanje trebamo li se protiv toga boriti. Mi koji na ovom području živimo tisućama godina, i koji smo prihvaćali razne došljake, milom ili silom, i integrirali ih u našu zajednicu, promijenili smo tijekom vremena mnoge identitete. Nekim više ne pamtimo imena, ali znamo da smo pripadali nekim narodima koje označavamo kolektivnim imenom Iliri, pa smo bili Rimljani, pa Slaveni, Hrvati, Romani, Slavonci, Istrani, Dubrovčani, katolici, latini, Dalmatinci, Bosanci i još puno toga. Tko zna što nam donosi budućnost? Ne za dvadeset ili trideset godina, nego za stotinu, dvije stotine...

razgovor vodio: Petar Kolovrat u listopadu 2024. godine

*tekst je objavljen uz financijsku potporu Agencije za elektroničke medije iz programa za poticanje novinarske izvrsnosti

*dozvoljeno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i imena autora

foto: desk MojZagreb.info

mojzagreb.info

POVEZNICE:

- Neven Budak
- Neven Budak hrvatski povjesničar i sveučilišni profesor
- identitet
- hrvatski identitet
- hrvatski nacionalni identitet
- Europska unija
- povijest
- društvo
- politika
- kultura
- popudbina za Europsku uniju
- Identitetske politike
- Petar Kolovrat
- hrvatska
- očuvanje hrvatskog nacionalnog identiteta
- Neven Budak povjesničar i sveučilišni profesor

PODIJELITE:

[f Share](#)
[X Tweet](#)
[Email](#)
[WhatsApp Share](#)
[Telegram Share](#)
[Share](#)

< PRETHODNA VIJEST

U HNK Zagreb počela prodaja ulaznica za balet Orašar i operetu Šišmiš

SLJEDEĆA VIJEST >

Danas na Svi svete - donosimo detaljan raspored blagdanske organizacije prijevoza

mojzagreb.info News Portal

News Portal MojZagreb.info je dnevni news servis grada Zagreba s informacijama iz Zagreba, Zagrebačke županije, Hrvatske i svijeta

